

Om
 tvende smaa Een = Dier,
 Af
 Etatsraad Müller.

Ved at undersøge de smaa Dyr, som leve i vore ferske Vand, forekom mig endeel ubekjendte og ubeskrevne, hvoraf jeg her har den Ære at fremlegge tvende af de mindste. Deres Lidenhed, og en deels deraf, deels af andre Aarsager, som herefter skal meldes, slydende Bamselighed at erkiende tilstrækkelige Skielnemerker, tillader mig, hverken at angive dem for forskjellige Arter, eller at ansee dem for Varieteter. Det kan og være ligemeget: deres Tilværelse har hidtil været skult for Menneskets Nyfgenhed, og, for at beundre Skaberen i et levende Stevgran, og (hvis det ikke er aldeles ligegyldigt) at vogte os og vore Kreaturer for at inddrikke dem, kon det være os nok at kiende dem, uden efter de strengeste Regler at forsikres om deres specifsikke Forskiel.

Ridder von Linne melder noget om en liden Eenøie i sin Fn. Svec. 2050. det er i min Tanke den samme, som Baker allerede taler om i sine Microscop. S. 502. Tab. XV. Fig. 8. Jeg har og fundet dette lille Insekt, angivet det Fn. Friederichsd. 851, og derom givet en nviagtigere Beskrivelse, som findes indrykt i philosophical transactions v. 61. 1772. Jeg har tillige viist, at det maa giøre en egen Slægt, ganske forskiellig fra de andre af von Linnés Eenøier; hvilket og vil sees af disse tvendes Beskrivelser, der blive Arter af samme.

Det blotte Dier seer intet, uden en bevægelig Punkt, som snart sidder stille paa Siden af Glasset, snart svømmer hastigen op og ned i Vandet. Gy-
der

der man Vandet i et Kar eller en Lækop, da seer man disse Punkter i tusinde Tal at samle sig til Kluden af Vandet, og Sværmevis at omflyde ved dets Overflade. Dette er noget, som er begge Arter tilfælles.

Vi vil beskrive hver især, og dertil behøves Hielp af en Lupe, eller af Forstørrelsesglasset; jeg haver betient mig af begge. Den første vil vi kalde den grønne, og den anden den brune Censie; Navne, som ere tagne af deres Farve, som først falder i Diet, og som jeg hos disse har fundet at være usor- anderlig.

Den grønne Censie fremstiller sig for Lupen, som et grønsgrønt kugleagtigt Legeme, paa hvis øverste Kunding sees trende kugle = runde Pletter, den første er liden og sort; de tvende andre ere store og mørk = grønne. Bringes man den i en Draabe Vand under Mikroskopet, saa seer man denne Boffel med stor Gesvindighed at fare frem og tilbage, uden at man formedelst dens Hastighed, da den hvert Øieblik farer ud af Synspunkten, er istand til at bestemme noget. For at forhindre denne Omfart, gior man vel at tage den største Deel af Vandet fra den, saaledes, at intet meere bliver tilbage, end hvad den just kan behøve for at opholde Livet, medens man undersøger den; derved skeer det, at den af Mangel paa Vand ikke meere kan svømme, men maa blive liggende paa et og samme Sted. Saaledes kan man og ved at formindste Vandet, formaae den til at ligge paa Bugen eller paa Siden efter Behag. Man vil nu snart blive vaer, at dette lille Dyr er et af de beundringsværdigste, at det er et Insekt, og dog boer i tvende Skaller, der ligne vore toskallede Kokillier; seer man Skallen uden Dyret, vil man troe, at den tilhører en liden Muslingart, og at dens Beboer haver hjemme blant Ormene (vermes) da dog Naturen har sat den høiere op paa Skabningernes Riede.

Kokillien er lysgrøn, giennemsigtig, glat, uden Laadenhed og Striber, og bestaaer af tvende Skaller. Dens Figur er boffelagtig, næsten lige trind overalt, lidet længere, end bred. Skallerne ere hverandre aldeles lige, meget bugrunde, ikke meere ned- eller indtrykt ved Charneringen, end ved deres Nabninger,
lige

lige bitte for Enderne. Charneringen skiller sig fra de andre mig bekiendte Arter deri, at den er længere, og indtager fuldkommen $\frac{2}{3}$ Deele af Kofilliens Længde. Den er betegnet med en tydelig Streg, og synes at giennemskjære tvende af de benævnte trende kugle-runde Pletter.

Den første Plet, som tillige er den mindste, sidder foran tet ved Charneringen i den Vinkel, som Skallerens Nabning gjør paa samme, og er ganske sort. Denne er Insektets Diet, som endog, naar Skallerne ere lukte, skinner giennem samme. De tvende andre ere lige store, og see ud, som mørkgrønne Kugler. Deres Stilling er i dette Forhold: den anden staaer lige saa langt fra den første, som denne fra Diet, og dobbelt saa langt fra dette. De ere mange gange større, end Diet, og jeg holder dem for at være Insektets Egstokke; overeensstemmende Jaattagelser hos andre Vand-Insekter har frembragt denne Formodning. Endskiont man kan see Diet og disse Egstokke giennem Skallen, saa kan den dog derfor ikke egentligen siges at være giennemsigtig, thi disses Synlighed henvører saavel fra deres stærkere Farve, som af deres Nærhed ved Skallen: var den giennemsigtig og klar, da maatte man see hele Dyrets skjulte Legeme saaledes, som jeg har seet det hos en anden Art; a) nu kan man ikke see andre Legemets Dele, end de, som Insektet undertiden udstrækker mellem Skallerne, nemlig dets Følehorn, Been og Hale.

Følehornene ere tvende: ethvert bestaaer af et Cylindrisk Fodstykke, som er sammensat af 3 til 4 klare Ringe og endes med ongefær 8 lange fine Haar. Saavel Fodstykket, som de lange Haar, kan Insektet bevæge efter Behag. Snart samler det Haarene til hverandre, at de ikkun synes et eneste stivt Haar, snart fremstrækker det eet enkelt, snart udspredes de alle, saa at ethvert Følehorn faaer Dannelsen af et udbredt Riis, undertiden skjuler Censien sit ene Følehorn, en anden gang dem begge. Egentligen ere de dens Svømmeredskab.

Neden for disse fremrager tvende andre klare Legemer; de ere kortere, end Følehornene, og kunde letteligen antages for Insektets Følespidser (palpi) hvis jeg ikke hos en anden Art havde fundet andre Lemmer, som bedre fortjene dette Navn. De ere Forbeen, to i Tallet, og bestaae af tvende hvide og klare Ledesmod,

a) *Cypris detecta*, Zool. dan. prodr. 2386.

mod, som paa deres Sammenfæielse have et kort fiint Haar og paa deres yderste Ende trende længere. Bagbeenene ere og tvende: de ere kortere og smalere, og indkrummede mod Forbeenene, og lade sig mere stelden til syne. De bestaae, saavidt man kan faae dem at see, ligeledes af tvende klare Led, men ere kortere og smalere, end Forbeenene. Disse fire Been tiene Insektet til at gaae paa, dog have dets Forbeen endnu en anden Brug; man seer, at det besler enhver Gienstand med dem, at det hefter sig fast ved deres Hielp, snart ved et, snart ved et andet mødende Legeme, og ofte bliver nogen Tid hengende ved det ene af Beenene. Altsaa har dette Slags Censier Tallet af Beenene, saavelsom deres Bygning mod hvoeraandre tilfælles med de firbeenede Dyr, og bliver det forste Insekt med fire Been.

Undertiden, naar det mangler Vand til at svømme, eller at opreise sig i, bliver man vaer, at det bag ved Bagbeenene udstrækker et andet Redskab, som ikke er Beenene ulig, og af lige Længde med dem. Det er Dyrets Hale. Paa et Dieblis strækkes den stivt bag ud, og strax skiules den igien mellem Skallerne. Naar det tages af Vandet, eller Vandet tages fra det, folder det sine Been og Folehorn sammen inden for Skallerne, som da ganske tilsluttes. I Juli og August fandt jeg denne grønne Art i staaende Sumper, men efter den Tid ikke meere, endskjønt jeg nogle Gange søgte efter den.

I September bragte jeg nogle Exemplarer af den gemeene *b*) og af den lille *c*) Vandrollike hiem med mig fra en Natural-Excursion. Deres Glaffer (utriculi) havde ofte paadraget sig min Opmerksomhed, uden at jeg kunde komme efter Diemerket og Nyttten af Mængden af disse besynderlige Legemer, som vedhænge denne Plantes Rod. Jeg fandt intet i dem uden Luft, lidet eller intet Vand. Den samme Prøve underkastede jeg Glafferne af den lille Vandrollike, og jeg syntes at see i nogle faa af dem smaa brune Korn. Jeg betragtede disse Glaffer i et Glas fyldt med Vand uden at mærke den allerringeste Bevægelse hos de brune Korn. Saasom jeg tilforn havde seet endeel Censier-Arter, faldt jeg letteligen paa, at disse brune Korn kunne maaskee være slige, men jeg vidste, at Slutninger maa følge paa Bemærkelser og Erfaringer, og ikke foregaae dem; derfor tog jeg alle muelige Midler til Raads, før jeg vovede

at

b) Fl. Dan. Tab. 138.

c) Fl. Dan. Tab. 128.

at udsige noget. Jeg reev med al Forsigtighed nogle af Glasferne fra Krden, og bragte dem heele i lidet Vand under Mikroskopet. Endnu laae de brune Gran, lig Frøekorn, uden al Bevægelse. Jeg sønderleed nogle Glasfer, og bragte dem i lidet Vand under Forstørrelsen. Efter nogle Minuter begyndte de meget lidet at røre sig, strax derpaa udstrakte de deres Følehorn og Beene, og svømmede med største Gesvindighed. Nu torde jeg troe, at de hørte til benævnte Censieslæggt, som og en nøiere Undersøgelse stadfæstede. De have meget tilfælles med den grønne, som nyligen er beskrevet, og derfor behøves allene at angive, hvad der tilkommer dem i Særdeleshed.

Kofillien er brun, glat og ugiennemsigtig, for og bag til Kantet med meget smaa Haar, lig Dienbryne, og bestaaer af tvende Skaller. Dens Figur er aflang, but for begge Ender, og lidet smalkere ved den forreste end ved den bageste. Skallerne ere lidet bugrunde: den Kant, som vender mod Charneringen er afrundet, og den mod Nabningen ligesom affkaaren efter en Linie. Ingen Pletter eller Mærker af Egstokken ere at see paa dem, densorte Prik undtagen, som forestiller Diet; denne sidder og hvæere oppe paa Rygningen, end hos den grønne, hvilket er en Følge af det, at Charneringen hos den brune er kortere, og indtager ifkun $\frac{1}{2}$ Deel af Kofilliens Længde. Naar den sees fra oven, det er fra den Side, hvor Charneringen befindes, saaledes at Bugen eller Nabningen er nedvendt, da har den fuldkommen Skabningen af et Eg; men sees den fra Siden, da mærker man, at Nabningen ikke er rund, men skarp affkaaren. Følehornene synes længere, end hos den grønne, dog ere Forbeenene noget længere. Halen har jeg ikke kunnet bemærke, da den ikke har udstrakt den; dog tvivles ikke paa, at den jo, saavel som de andre Medarter, er forsynet dermed. Det er meget vanskeligt at give en nøie Beskrivelse paa den lille brunes Lemmer, saasom den er meget tilbøielig til at skule sine Horn og Fødder mellem Skallerne, og naar den af og til fremstøder dem, da enten bevæger den dem i adskillige Vendinger, eller den svømmer med største Hastighed ud af Synet; desuden slutter den, endog i overflødig Vand, disse Lemmer mellem Skallerne, og ligger ofte heele Qvarter stille, uden at udstrække dem, saa at man ikke sielden forgieves udmatter sine Dine. Jeg har adskillige Gange betragtet den, ikke allene i September, men og i December Maaned, uden at være meere lykkelig, eller at see dens Legeme tydeligere. Hos den lille Banrollike fandt jeg ofte 3 til 4 brune Censier i een Glasfe, undertiden ifkun to, sielden

stelden en eeneste; dog ere disse Glasfer ikke egentligen deres Opholdssted, som sees end- og deraf, at jeg fandt nogle i deres Friehed svømmende i samme Vand, i hvilket jeg havde hjembragt Vandrolliken. Jeg har ofte fundet heele Sverme ved Kan- ten af Vandet i Grøfter og Huller i Skovene; nogle har jeg bevaret i Vand i mit Kammer, og disse have levet muntre og lystige i nogle Maanedet, uden at faae friskt Vand. Endskiont Farven, som hos disse tvende Censier synes ufor- anderlig, de smaa Haar, Charneringens Korthed, og maaskee de tvende store Pletters Gravørelse, i hvis Sted hos nogle Brune saaes en mere Mørkebrun rund Plet, nesten i Midten af Skallens bagerste Deel, kunne synes at være nok til at giøre den brune til en forskiellig Art fra den grønne, saa ønskede jeg dog til mere Forskring at have kunnet sammenholde dem i Natura; men det er ikke skeet, efterdi de hidtil ere fundne paa forskiellige Lieder. Man seer af følgende von Linnæs Anmeldelse i Syst. Nat. 1767. Tom. I. par. 2. p. 1059. *Curiosis micographis examinandum commendo animalculum monoculo conchaceo simile, sed minimum, latitans solitarium intra pellucidos utriculos Utricularia vulgaris tantum non omnes, cujus motus extus conspicuus, observatum 1766. Jun. II. a Car. Linne filio, Prof. Bot. Upsl., at hans Hr. Sen skal have bemærket den* II Jun. 1766 et lidet Dyr, som bevægede sig i nogle af den gemeene Vandrol- likes Glasfer, og som skal ligne den Censie, som von Linne kalder conchace- us, men da der ikke angives andet om den, end at den er mindre, og opholder sig eensom i disse Glasfer, saa kan jeg ikke, i hvormeget det end synes, med fuld Visshed, siqe, om det har været min brune eller ikke. Af det foregaaende er at formode, at det neppe bliver et Forskielsmerke, at opholde sig i Vandrollikens Glasfer, eller der at være eene; og at være mindre, end conchaceus er et langt usikrere Skielsnetegn, da jeg ofte har fundet conchaceus ligesaa liden, for- uden endeel andre Arter, som alle ere mindre, end conchaceus. Det vil altsaa beroe paa Hr. Professor Linne at erklære, om min brune er den, som han har seet, eller ikke.

Disse Bemærkningtr sendte jeg for 12 Uar siden til Ridder Wargentin i Stokholm, som har meddeelt dem til von Linne, uden at jeg videre har hørt derom; selv har jeg derefter i vore ferste Bande opdaget mod 30 ubekjendte Cen- sie-Arter, og, for at opmuntre mine Landsmand til Esterledelse, for 10 Uar

siden bestemt deres Slegter og Arter i vort Modersmaal, og siden anført dem i min Zool. dan. prodromo paa Latin. Deres detaillerede Historie er nu og færdig med tilhørende 18 Kobber-Plader, og vil maasskee udkomme næste Vinter. De her beskrevne har jeg i mssnævnte prodromo foreenet under det trivelle og specifikke Navn: *Cypris laevis testa globoso-ovata, glabra.*

Forklaring over Figureerne.

Fig. 1. Grønne Censier i naturlig Størrelse.

Fig. 2. Den grønne Censie under Mikroskopet No. 3, seet fra Ryggen eller Charneringen.

- a De tvende convexe Skaller.
- b Deres Aabning bag ved den lange Charnering.
- c Aabningen for til med Diet.
- d Følehornene.

Fig. 3. Samme i lige Størrelse fra Siden af.

- a Charneringen.
- b Aabningen.
- c Diet.
- d Følehornene.
- e Forbeenene.
- f Bagbeenene.
- g Halen.

Fig. 4. Brune Censier i naturlig Størrelse.

Fig. 5. Den brune Censie under det simple Mikroskop No. 3.

- a Charneringen.
- b Aabningen
- c Fine Haar.
- d Diet.
- e Følehornene.
- f Forbeenene.
- g Bagbeenene.